

Schiller: Sanatın Oyunda Özgürlük Olarak Yansıması

Esra YILDIZ TURAN^(*)

Öz: Bu çalışmada Schiller'in oyun olarak sanat kuramı çerçevesinde sanat anlayışı üzerinde durulacaktır. Schiller; şair, filozof, tarihçi ve en önemlisi de dram yazarıdır. Sanat bağlamında oyun kuramı, ilk kez Schiller tarafından geniş bir çerçevede dile getirilmiştir. Sanat ile oyun arasında her daim bir benzerlik kurulmuştur. Bunun sebebi, her iki etkinliğin de ereğinin kendinde bulunmasıdır. Her iki etkinlik de insanı gündelik sıkıntılardan kurtarır ve ona özgürlük duygusu verir. Oyun oynayan bir çocuk için oyunun dışında bir başka erek, bir başka dünya yoktur, çocuk sadece oynamak için oynar. Bu görüşe göre, sanat etkinliğini bir oyun gibi değerlendirmek gerekir. Schiller'e göre insan, oynadığı sürece tam insandır. O, bu sözü "İnsanı gerçek özgürlüğe ancak sanat kavuşturabilir" anlamında kullanmıştır. Sanatın, oyun gibi sadece bir kurgu olmayıp, aynı zamanda zihinsel ve duygusal karmaşık bir olgu olduğunu söyleyenler de vardır. Onlar için sanat, yalın bir oyun değil aynı zamanda yaratıcı ve üretici bir oyundur. Schiller oyun yazarı, şair ve düşünür kimliğiyle, güzeli yorumlamış ve insanın estetik eğitimi gibi özgün bir alan meydana getirerek katkıda bulunmuştur. Bireyin estetik olarak eğitilmesini ön görerek, konuyla ilgili felsefi ve sosyo-politik yorumlarda bulunmuştur. Bu bağlamda, güzel kavramıyla ilgili olarak, içtepi biçimleri (duyu, biçim, oyun), estetik algı, estetik-özgürlük ilişkisi, estetik-eğitim ilişkisi gibi kavramsal ve metodolojik bakımdan özgün katkılar sağlamıştır. Schiller'e göre, insanda iki önemli içtepi bulunmaktadır. Bu içtepiden birincisi duyumsal, diğeri de formel içtepidir. Duyumsal içtepi her daim değişim için bastırırken, formel içtepi ise birliği, sürekliliği ve devamlılığı arayıp durmaktadır. Bu iki içtepinin de sınırlanmaya ihtiyacı vardır. Örneğin, duyumsal içtepi ahlak yasalarına zarar verebileceği gibi formel içtepiden ise duygulara zarara uğrayabilmektedir. Burada sözü edilen duyguyu "içimizdeki hayvan" olarak nitelendirebiliriz. Kısaca bu iki temel içtepi arasındaki uyum, üçüncü bir içtepiyle yani oyun içtepiyle sağlanabilir. Oyun içtepi ise sanatla ortaya çıkmaktadır. İnsandaki bölünmüşlüğü, yabancılaşmanın ilacı da yine sanattır. Schiller'e göre, "sanat özgürlüğün kızıdır".

Anahtar Kelimeler: Schiller, sanat, oyun, özgürlük

Schiller: Reflection of Art As Freedom in The Play

Abstract: This paper will focus on Schiller's understanding of play as a means of art. Schiller is known as a poet, philosopher, historian, and especially a dramatist. The drama as an expression of art was first introduced by Schiller in broader perspective. It has been accepted that there is a close link between play and art. The main reason for this is that they embody the same goal. Both make individuals get rid of the daily tensions and give happiness in simple terms. A child who is playing games does it just for the sake of getting pleasure, not something else for. Thus, it is better to regard art work as playing games. According to Schiller, human beings are feeling best as long as they make playing part of their life. He believed "Art is the only mean by which human beings can only be happy" there are also others who believe that art is not merely made-up like drama, but it also has mental and emotional complications. For those, art is not a simple drama, but it has creative and

^{*)} Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Felsefe Grubu Eğitimi, (e-posta: esrayildiz@atauni.edu.tr)

productive aspects. Schiller, as a playwright, poet, and philosopher, appreciated the beauty, and he created an original area of study as the education of aesthetics. He contributed by putting forward the importance of aesthetics and raised philosophical and socio-political concerns. In this regard, he made contribution to appreciation of beauty by study of impulse types (sense, structure, drama), aesthetics perception, relationship of aesthetics and freedom. Schiller suggests that there are two main impulses that human beings have. The first one is sensory impulse, and the second one is formal one. While the sensory impulse urges human beings to realize change, the formal impulse searches for unity, continuity, and stability. These two impulses need to be limited. For example, sensory impulses may cause problems in terms of ethical backgrounds. On the other hand, formal impulses may lead to emotional breakdown. It possible that this could be named as "animal within human body" In short, the accord between these two impulses may be reached by a third impulse namely the playing impulse. The playing impulse may be achieved by art. It is accepted that art is the remedy for alienation of human beings. According to Schiller, "art is the daughter of freedom."

Keywords: Schiller, art, play, freedom

Makale Geliş Tarihi: 02.04.2019

Makale Kabul Tarihi: 29.06.2019

I. Giriş

Bilindiği üzere oyunun kendisi, insanlık tarihi kadar geriye götürülebildiği gibi, oyun hakkındaki görüşler de insan düşüncesinin başlangıç tarihine kadar uzanabilmektedir. Öyleki eski Yunan düşüncesinde oyun kavramının felsefi olarak ifade edilmesine, ilk kez Herakleitos'un yazılarında tanık oluyoruz. Ona göre, "Zaman dama taşlarını bir oyuna bir bu yana sürerek oynayan bir çocuktur: Çocuk Hükümrânlığı!" Nietzsche, oluş ve yokoluşun hiçbir yaptırma tabi tutulmadığı, bütün bir kainatın oyun olarak algılandığı bu estetik düşünceyi şu şekilde yorumlar: "Herakleitos'a göre alem Zeus'un bir oyunudur, yahut, fiziğe daha uygun bir ifadeyle, ateşin kendisiyle oyunudur". Oyun ile sanat ahlaki alana ait bütün değerlendirmelerin uzağında tutulmuştur. Oyuncu çocuk ve sanatçı masumdur; yani onların hiçbir sorumlulukları yoktur (Soykan, 1991: 40)

Nietzsche'nin sanatçı ve çocuğa oyun içerisinde masumluk adfetmesi onun Hölder'in "şair masumdur" sözünden etkilendiğini aklımıza getirmektedir. Nietzsche'nin oyun ile ilgili görüşlerine, kendi ifaderiyle şu şekilde yer verebiliriz:

Bu alemde, oluş ile yok-olma, yapma ile mahvetme, hep aynı masumluk içinde ve içine ahlak bakımından sorumluluk katılmamak üzere, yalnız sanatçı ile çocuğun oyunlarında vardır. Çocuk ile sanatçı, nasıl oynuyorlarsa, ölümsüz ve canlı ateş de öyle oynuyor; masum olarak kuruyor, bozuyor ve mahvediyor. Bu oyunu ateş kendisi ile oynuyor. Bir çocuğun deniz kenarında kum yığını yapması gibi, su ve toprağı yığıyor ve dağıtıyor; zaman zaman oyuna baştan başlıyor. Sanatçıyı nasıl bir an yaratma ihtiyacı zorlarsa, onu da, bir tokluk anında ihtiyaç kavırıyor. Böylece suç işlemek isteği değil, yeni yeni oynanan oyunlar güdüsü, başka başka alemleri hayata kavuşturuyor. Çocuk da bazen oyuncağını atar, ama sonra masum bir hevesle oyuna yeniden başlar. Fakat oyunda binalar

kurmaya başlar başlamaz, kanuna, iç düzenlere uygun olarak bağlar, birleştirir ve şekil verir. Çocukta kavganın nasıl bir hak taşıdığını, sanatçının nasıl temaşacı olarak üstünde, yapıcı olarak eserin içinde bulunduğunu, sanat eserini yaratmak için nasıl zorunlulukla oyunun, kavga ile ahengin birleşmesi gerektiğini, sanatçıyı ve sanat eserinin meydana gelişini görmekle öğrenmiş olan estetik insan, alemi işte böyle görür (Nietzsche, 1956: 37).

II. Sanatın Oyunda Özgürlük Olarak Yansıması

Sanatla olan münasebeti çerçevesinde oyun kuramı, ilk kez Schiller tarafından kapsamlı bir şekilde işlenmiştir. Schiller ismi 19.yy. romantik felsefe akımı içerisinde sanat ve eğitim üzerine olan fikirleriyle ön plana çıkmaktadır. O, şair, filozof, tarihçi ve en önemlisi de bir dram yazarıdır. Schiller'in "Bütün düşünsel yaşamı boyunca temel ilgisi, sanat ile güzelin insanın us yaşamındaki yerini araştırmak olmuştur" (Ulaş, 2002: 1271). Schiller 1795 yılında yayınlamış olduğu "İnsanın Estetik Eğitimi Üzerine Mektuplar" adlı eserinde bir yandan Batı kültürünün tarihi hakkında bilgi verirken diğer yandan da modern insanın içerisinde bulunduğu durumu analiz etmiştir. Ona göre insan bölünmüş ve parçalanmıştır. "Parçalanmış insan, yani maddeye bağlı insan, insanlık alanının dışında kalmıştır. Onu yeniden makul biri yapmak, onu estetik biri yapmakla olacaktır. Bu estetik özgürlükle mümkündür" (Albayrak, 2012: 263). Bu bölünmüşlük insanda var olan dengeyi sarsmış ve insanın sahip olduğu özgürlüğünü elinden alarak yok etmiştir. Bu durumda İnsan, yeniden eskisi gibi bütün haline gelerek özgürlüğünü geri kazanmalıdır. Öyleki Schiller'e göre bu bölünmüşlük hali ancak ve ancak sanat aracılığıyla ortadan kalkacaktır. Yani modern insandaki bu bölünmüşlük ve yabancılaşmanın ilacının sanat olduğunu düşünmüştür. Çünkü sanat kişiyi özgürleştirir. Ona göre sanat özgürlüğün kızıdır.

Schiller, "İnsanın Estetik Eğitimi Üzerine Mektuplar" eserinde özel olarak güzellik kavramına yer vermiştir. Ona göre güzellik bütünlüktür. Bu ise insanda var olan bütün güçlerin gelişmesiyle ortaya çıkar. Durum böyle olunca ancak aralarında bir ahenk meydana gelir. Güzel, bir uyumdur. Us birlikte diletirken, doğa ise çeşitlilikte ısrar ister. "Usun yasası, kandırılmayan bir bilinç, doğanın yasası da bitip tükenmek bilmeyen duygudur. Eğer huy, bu duyguyu yatırtmakla kendini gösterirse, eğitim eksik kalır. İnsan huylarının bütünlüğü halkta aranmalıdır" (Schiller, 1965: XX). Fakat halk bu durumda kültürden yoksundur. İnsanlar bütünlüklerini kaybetmiş yani parçalanmış haldedir. Artık türlerinin temsilcileri değil de birer parçaları olmuşlardır. İnsanlar sadece bir yanlarını geliştirip diğer yanlarını ise eksik bırakmaktadırlar. Schillere'e göre durum böyle olunca insan kendini geliştirmek yerine işinin kölesi, bilimin örneği olacaktır. "Her bir yetinin ayrı ayrı gelişmesi eşsiz insanlar yaratmıştır. Ama, yetkin insan ancak birbirine eşit olan yetilerinin gelişmesiyle yetişir... doğanın parçalamış olduğu bütünü biz, ancak gene sanatla elde edebiliriz" (Schiller, 1965: XXI). Kısaca bölünmüşlüğün tek çaresi sanattır. Bozulmuş uygar insanı yetkin kılacak tek güç güzelliktir.

Nesne içtepsi adını vermek istediğim bu içtepelerin birincisi, insanın fizik varlığından ya da duyuşsal doğasından gelir ve onu zamanın sınırları içine

oturtmaya, madde yapmaya çalışır... Zaman içinde olan herşey ardi ardınca olduğundan, bununla birşeyin olması, ötekileri öldürtmez. Çalgının bir sesi elde edilince, elde edilebilecek öteki sesler arasında, yalnızca, bu bir tanesi gerçektir. insan, olanı yaşadığı anda duyarken, alın yazısının öldürtacağı sonsuz şeyler, var oluşunun bu biricik anına dayanıyor. Demek, nesne içtepisi, bütün gücüyle nerede tepiyorsa, orada zorunlu olarak bir sınırlanma vardır. İnsan bu durumda, ölçü birliği olarak, zamanın doldurulmuş bir anından başka bir şey olmuyor- ya da, daha çok, O, olmuyor; çünkü kişiliği duygu ağır bastığı zaman da kendisini birlikte sürüklediği sürece kalkmış oluyor (Schiller,1965: 55).

Nesne içtepisi insanın fiziki varlığından ortaya çıkar. Bu içtepi insanı zaman içerisinde madde haline getirir. Buradaki madde ise değişmeden yani zamanı dolduran bir bir gerçekten öte bir şey değildir. Schiller'e göre bu içtepinin alanı insanın bütün sınırlarına kadar uzanmaktadır. Nesne içtepisi insanın yeteneklerini geliştirir fakat bu yeteneklerin olgunlaşmasına engel olan da budur. Schillerin ikinci güdü olarak bahsettiği ise biçim içtepidir.

Biçim içtepisi, insanın salt var oluşundan, ya da onun uslu doğasından çıkıyor ve onu, özgür kılmaya, görünüşlerin çeşitliliğinin uyumuna ve durumun her türlü değişiminde, kişiliğini göstermeye çalışıyor. Sonucusu, salt ve bölünmez bir biricik olarak, kendisiyle çelişmeli olmayacağından; çünkü biz her zaman için bizizdir, kişiliği için direnen o içtepi, hiçbir zaman, her zaman istemesi gerektiğinden başka birşey istemez. O, demek, şimdi için nasıl karar verirse, her zaman için de öyle karar verecek, her zaman için nasıl buyurursa, şimdi için de öyle buyuracak, bununla o, bundan sonraki zamanları da içine alır, bu da: zamanı, değişikliği kaldırıyor demektir (Schiller, 1965: 57).

Biçim içtepisi, insanın akıl doğasından meydana gelir. Bu içtepi, insanı özgürleştirmeye, varolan çeşitliliğe uyum getirmeye ve varolan her türlü değişimin karşısında insanın kişiliğini korumaya çaba gösterir. Bu güdü "zamanın bütün sırasını" kapsar. Kısaca zamanı ve zamanın varlığıyla ortaya çıkan değişimi ortadan kaldırır. "Gerçek olanın gerekli ve ebedi; ebedi ve gerekli olanın ise gerçek olmasını" ister. Yani biçim içtepisi Schiller'e göre, olguları hakka ve gerçeğe zorlar. Bu bağlamda o duygu ve düşünceyi birbirinden ayırır. Duygu, "bu veya şu özne için şu anda gerçektir; şimdiki duyumsamayı geri alan başka an ve başka özne gelebilir". Düşünce ise "bu budur der ve her zaman için, ebedi olarak karar verir. Sözünün geçerliğinin kefil, her türlü değişime inatla direnen kişiliğin kendisidir" (Kula, 2012: 262-263). Onun yazılarına baktığımızda, bu iki içtepinin farklı istekleri olduğunu görmekteyiz. Öyleki, nesne içtepisi insanı değişmeye zorlarken biçim içtepisi ise insanı birliğe ve düzene zorlar. Aslında bu iki güdü doğaları gereği tam anlamıyla birbirlerine karşıt değildir. Böyle görünmelerinin sebebi ise, onları yanlış anlamak ve alanlarını karıştırmaktan kaynaklanmaktadır. Burada ise kültüre önemli bir rol düşmektedir. Kültür ona göre bu iki içtepiye de aynı mesafede davranmalı birini diğerine tercih edip yüceltmemelidir. Yani kültür iki içtepinin de sınırlarını teminat altına almalıdır. Duyusallığı özgürlüğün müdahalelerine karşı

korurken, kişiliğide duyumların gücüne karşı korumakla görevlidir. Bu ise aklın yeterliliğinin olgunlaşması ile sağlanabilir.

Schiller, akıl ve istenç güçlerini bir bütün olarak görmektedir. İnsan bu iki gücü aklın katkısıyla değerlendirdikçe saygınlık kazanır. İnsanda var olan özgür olma isteği onun yaradılışında esasen bulunan psikolojik bir dürtüdür. Schiller, kültürün insanı özgür kılmadaki payının büyük olduğu düşüncesindedir. Ona göre özgür olan kişi ahlak yapısı bakımından da düzenli bir kişi olmalıdır. Schiller'e göre " her insanın istenç gücünü, eğilimi ve amacı doğrultusunda değerlendirme bakımından başvuracağı son kapı, kendi benliğinde birlikte taşıdığı, temiz ve idealist eğilimli ikinci kişidir; hayatın tüm iniş ve çıkışında insanın, içinde birlikte taşıdığı bu insanla tam bir uyum içinde olması ise, varlığının en büyük görevi olmanın önemini taşımaktadır. Şairin bu sözlerle insanın benliğinde birlikte yaşattığı ikinci insan, doğumla birlikte dünyaya saf ve lekesiz gelmiş insanın gene kendisidir. Şair bu inancıyla, insanoğlunun dünyaya birlikte getirdiği ruhsal arınmışlığın, hayatın sonuna kadar bozulmadan kalmasını en büyük ideal olarak nitelemektedir ve onun için bu görüşünü, sembolik bir deyişle dile getirmektedir" (Altar, 2013: 112).

Nesne ve biçim içtepeleri karşılıklı ilişki içerisinde bulunmaktadır. İnsan ise ancak varoluşunun bütünlüğünde bu durumu çözebilir. İnsan bu iki içtepiden daima birini dışarda bırakır ya da sırayla isteklerini ortaya koyarsa bu şekilde bir dengeye varamaz; yalnızca duyduğunda kişiliği ona kalır, yalnızca düşündüğünde ise zamanın içindeki varlığını bilemez. Schiller, bu iki içtepi deneyimini birden yaptırıp, özgürlüğünün bilincine varmasını sağlayan, varlığını sezdirerek, hem madde hem de ruh olarak hissettiren, insanlığın tam görünüşünü sağlayan yeni bir içtepiden bahseder. "İnsanın güzel şeylerden, sanat yapıtlarından zevk alması, onlardan hoşlanması" (Tunalı, 1983: 229) işlevini yerine getiren bu içtepi "oyun içtepidisi"dir. "Nesne içtepidisi, değişiklik olması, zamanın bir konusu olmasını ister. Biçim içtepidisi ise, zamanın kaldırılmış olmasını, değişikliğin olmamasını ister. Demek, her iki içtepinin birlikte teptiği içtepi, oyun içtepidisi demek, zamanı, zaman içinde kaldırmaya, oluşu salt varoluşla, değişikliği de bir oluşla birleştirmeye çalışacaktır" (Schiller, 1965: 68). Bu durum ise "zamanın zamanda ortadan kaldırılması, zamanın sanki yokmuş, geçmiyormuş gibi yaşanmasıdır; tıpkı oyunda olduğu gibi" (Soykan, 1991: 44) şeklinde açıklanabilir. Nesne içtepidisinin belirtilmek ve nesnesini almak isteğine karşın, biçim içtepidisi nesnesini kendisi yaratmak ve belirtmek ister. Oyun içtepidisi ise nesnesini kendisi yaratmış gibi alarak, onu duyunun almak istediği gibi de yaratır. "Oyun içtepidisi düşüncede birliği zaman içinde çeşitlendirmeye, yasayı duygu yapmaya, ya da aynı şey demek olan, çeşitliliği zaman içinde birleştirmeye, duyguyu yasa yapmaya çalışacaktır" (Schiller, 1965: 69). Böylece bu içtepi bütün rastlantısallıkları yok ederken aynı zamanda bütün ihtiyaçları da yok ederek insanı hem fizik, hem de törel yönden özgürleştirir. Oyun içtepidisi, düşünsel olması bakımından rastlantıyı ortadan kaldırır. Çünkü düşünsel olanda tam belirlenmişlik bulunacağından rastlantı olamaz, öte yandan oyun içtepidisinde bir duyusalılık da olduğundan o, zorunluluğu da ortadan kaldırır. Çünkü değişimin olduğu duyusalılık ile zorunluluk birbiriyle bağdaşmaz. Oyun içtepidisinde zorunluluk ve rastlantısallık olmadığı için özgürlük ortaya çıkar.

İnsan, biliyoruz, ne tam maddedir ne de tam olarak ruhtur. İnsanlığın bir birleşimi olarak güzellik, demek ne nesne içtepesinin tam bir nesnesi, ne de biçim içtepesinin bir nesnesi olabilir. Deneyin tanıtlamalarına sıkı sıkıya bağlanan keskin gözlemcilerin dedikleri gibi de, yalnızca yaşam da olamaz; üstelik de zamanın güzellik duygusu onu daha çok aşağıya çekmek ister. Deneyden çok uzaklaşan kurgusal dünya bilgelerin, açıklamada da daha çok sanat gereksemeleriyle aykırı yollara sapan felsefeci sanatçıların yargıladıkları gibi, yalnızca biçim de olamaz. Güzellik, her iki içtepeyi ortak oldukları oyun içtepesinin konusudur. Bu adı kullanırken, dil, tam hakkını veriyor. Bu ad öznel ve nesnel rastlantı olan her şeyi, ama gene de ne dıştan, ne de içten zorlanı, oyun sözcüğü ile karşılıyor. Ruh, gözle bakarken, yasa ile gerekseme arasında mutlu bir ortada bulunduğundan, her ikisi arasında da bölündüğünden, ötekinin de zorundan sıyrılıyor (Schiller, 1965: 73).

İnsan varlığını çatışma alanı olmaktan çıkararak üçüncü bir içtepe olan oyun içtepesi diğer iki içtepeyi birleştirerek canlı biçime yönelmektedir. Bu canlı biçim ise yeni bir adla karşımıza çıkmaktadır: Güzellik. Yani oyun içtepesinin objesi canlı biçimin biçimi olan güzelliştir. Güzellik ne sadece duysal ne de akıldır. Güzellik, duyu ve aklın bir harmonisidir. Schiller'e göre güzellik, görünüş içindeki özgürlüktür. Güzellik, insanın biricik amacıdır. Çünkü güzellikte, insanı tek başına esir almak isteyen madde ve biçim içtepesi bir uyum içerisinde birleşirler. Böylece her iki içtepeyi zorlayıcı etkisi, oyun içtepesinin özgürlüğünde ortadan kalkar. "Schiller'in oyun içtepesi, aşağı yukarı insan yetilerinin ahengine karşılıktır. Bu bakımdan oyun, güzelliğin kendisidir, insanın gerçekleşmesidir, yaşayan biçimdir" (Soğancı, 2014: 101). Burada yaşayan biçim kavramı hem yaşam, hem de biçimleme içtepesini birleştirmektedir.

Oyun içtepesi, nesne ve biçim içtepeilerinin etkime alanında bulunur ve insanın parçalanmış varlığını bütünleştirerek onu tam ve özgür kılar. Oyun içtepesi rastlantılılığı ortadan kaldırdığından dolayı tüm zorunluluğu da ortadan kaldırarak insanı hem fiziki açıdan hem de ahlaki açıdan özgürlüğe yerleştirir. Ayrıca ussal olması bakımından da rastlantıyı ortadan kaldırır. Çünkü ussal olanda tam bir belirlenmişlik vardır bu sebeple de rastlantı olamaz. Yine oyun dürtüsünde duysallıkta bulunduğu için o zorunluluğu da ortadan kaldırır. Nitekim değişimin var olduğu duysallıkla zorunluluk birbirleriyle bağdaşmaz. Oyun içtepesi birbirine zıt olan bu alanları hem evetlemekle hem de hayırlamakla, ona sahip olan insanı bu her iki alan karşısında bağımsız, tam ve özgür yapar (Soykan, 2015: 129–130). Oyun içtepesi;

Bizim biçim ve maddesel yetimizi, aynı zamanda yetkinliğimizle mutluluğumuzu rastlantıya bırakacaktır. Demek o, her ikisini de rastgele yaptığından, zorunlukla da rastgelelik kendiliğinden yok oluverdiğinden, her ikisindeki rastlantıyı kaldıracak, bununla da biçimi maddeye, gerçeği de biçime sokacaktır. Özdeşlikle, duygulardan ve etkilerden, dinamik etkiyi aldığından, onu usun düşünceleriyle uyumlayacak, usun yasalarından törel zorunlukların aldığı oranında da, onu, duyuların ilginçliği ile barıştıracaktır. Onun egemenliği altında, hoş olan bir nesne,

iyi olan da bir güç olacaktır. O, nesnesinde maddeyi biçimle, biçimi de madde ile değiştirecek, öznesinde zorunluğu özgürlükle, özgürlüğü de zorunlukla değiştirecek, böylelikle de insanın içindeki her iki huyunu içten bağdaştıracaktır (Schiller, 1965: 70).

“Duyumsal dürtüyle formel dürtü, yalnızca sanat oyununda bir araya gelir ve insan güzeli temaşa ederken, ruh bir yandan ahlak yasası diğer yandan da fiziki zorunluluk arasında mutlu bir ortam yaratabilir” (Cevizci, 1999: 757). Oyun dürtüsü hem özgürlük hem de zorunluluk içerir. “Biçim güdüsüyle madde güdüsü arasında bir ortaklık yani bir oyun dürtüsü olmalı çünkü ancak gerçekliğin biçimle, rastlantının gereklilikle, acının özgürlükle birliği, insanlık kavramını tamamlar” (Aytaç, 2008: 205). Oyun içinde var olan kurallara insan gönüllü olarak tabi olur. Oyun, kuralların baskısının olmadığı özgür bir etkinliktir.

Schiller, özgürlüğün asıl ortaya çıktığı alanın canlı dünyası olduğunu söyler. Canlı dünyasında özgürlüğü doğuran şey ise gereksinmedir. Canlı ihtiyaçlarına cevap bulduğu zaman bir güç fazlalığı ortaya çıkar. İşte bu güç fazlalığının doğurduğu hareket de oyundur. “Canlının oynaması onun özgür olduğunu gösterir” (Soykan, 2015: 132). Fakat asıl özgürlük en üst basamakta bulunan insanda ortaya çıkmaktadır. İnsan duyuusal ve ussal varlığın birleştiği oyun sayesinde özgür olur. İşte bu noktada oyun aşağı basamaktaki durumdan çok farklıdır. Çünkü alt basamaktaki oyun fiziksel yapıdayken buradaki oyun estetik bir oyundur ve burada herhangi bir erek zinciri de bulunmamaktadır. Oyun tüm varlık alanlarında çeşitli şekillerde kendini göstermektedir. Fakat insanda kendini estetik olarak ortaya koymaktadır. Bu da sanatın bir oyun olarak ortaya çıkması demektir. Sanat ve oyun ereksiz olmaları bakımından ortak bir noktada buluşurlar. İkisi de kendileri dışında hiçbir ereğe sahip değillerdir ve yine her ikisi de insan için tam bir özgürlük alanı meydana getirmektedir.

Schiller, özgürlüğün asıl ortaya çıktığı alanın canlı dünyası olduğunu söyler. Canlı dünyasında özgürlüğü doğuran şey ise gereksinmedir. Canlı ihtiyaçlarına cevap bulduğu zaman bir güç fazlalığı ortaya çıkar. İşte bu güç fazlalığının doğurduğu hareket de oyundur. “Canlının oynaması onun özgür olduğunu gösterir” (Soykan, 2015: 132). Fakat asıl özgürlük en üst basamakta bulunan insanda ortaya çıkmaktadır. İnsan duyuusal ve ussal varlığın birleştiği oyun sayesinde özgür olur. İşte bu noktada oyun aşağı basamaktaki durumdan çok farklıdır. Çünkü alt basamaktaki oyun fiziksel yapıdayken burada ki oyun estetik bir oyundur ve burada herhangi bir erek zinciri de bulunmamaktadır. Oyun tüm varlık alanlarında çeşitli şekillerde kendini göstermektedir. Fakat insanda kendini estetik olarak ortaya koymaktadır. Buda sanatın bir oyun olarak ortaya çıkması demektir. Sanat ve oyun ereksiz olmaları bakımından ortak bir noktada buluşurlar. İkisi de kendileri dışında hiçbir ereğe sahip değillerdir ve yine her ikisi de insan için tam bir özgürlük alanı meydana getirmektedir.

“Duyusallığı, tinselliği ve bunların bütünleşerek ortaya çıkardığı biçimlendirmeyi özendiren etmen oyundur. Oyun, tümleyen ögedir. Yaratıcılığı ve estetik yeterliliği özendiren güçtür... Oyun, her koşul altında insanı tümleyen ve onun ikili doğasını birden geliştiren etmendir. Schiller’e göre, hoş olanı, iyi olanı, tümlenmiş olanı ciddiye alır;

ancak güzel olan ile oynar” (Kula, 2012: 270). Fakat Schiller bu oyunun günlük yaşamdaki oyun ile karıştırılmaması gerektiğini söyler. Gerçek güzellik oyun güdüsüne değerdir. Ona göre, bir insanın güzellik tasavvuru, kişinin oyun güdüsünü tatmin ettiği yolda aranırsa yanlışya düşülmüş olunur.

Şimdi us konuşuyor: güzel, yalnızca yaşam olmamalı; yalnızca biçimde olmamalı. O, canlı biçim olmalı, diyor; bu da güzellik olmalıdır demektir; çünkü güzellik, insan, salt biçimliliğin ve salt gerçekliliğin iki türlü yarasını veriyor. Bununla da şunu söylüyor: Oyun içtepisi, yalnızca nesne içtepisi, ya da yalnızca biçim içtepisi olmamalı; o, her ikisi de aynı zamanda olmalı demektir. Başka bir deyişle: insan güzellikle yalnızca oynamalı yalnızca güzellikle oynamalı. Çünkü sonunda, birden söylemek için: insan sözcüğün tam anlamıyla, insan olduğu yerde oynar ve o, ancak oynadığı yerde tam insandır (Schiller, 1965: 76).

III. Sonuç

Yaşamlarında formun bütünlüğü ile içeriğin bütünlüğünü, imgelemin ilk gençliğiyle usun olgunluğunu harmanladıklarını düşündüğü Yunanı model alan Schiller’e göre, modern insan kendi içerisinde bölünmüş bir insan olup, insan doğasının birliği, kültürdeki ilerleme düşüncesi ile bozulmuştur. O, modern insandaki bu bölünmüşlük ve yabancılaşmanın ilacının ise sanatta olduğunu ileri sürmüştür. Diğer bir ifade ile, o sanatı insanlık için uyumlu, organik bir birliğin tekrardan kazanılmasının bir aracı olarak görmüştür. Güzellik doğa halinden salt fiziki bir boyutu olan, bireye bütünüyle karşıt, ahlaklı bireyin ihtiyaçlarına uygun düşen, bütünlüklü ahlaki evreye giden yoldur. Sanat ve güzellik, özgürlük yoludur.

Schiller, insanda iki temel içtepinin bulunduğunu söyler. Akıl ve duyunun ortaya çıkardığı içtepilerin birbirine indirgenemeyen isteklerinin parçalanmış olduğu insanın tekrar uyum ve dengeye ulaşması için bir çözüm yolunu işaret etmiş olur. Bu içtepilerin her ikisi de, kendilerine getirilecek olan sınırlamalara ihtiyaç duyarlar. Böyle bir sınırlamanın amacı ise, duyumsal dürtünün ahlak yasasına zarar vermemesi, formel dürtünün de duyguları öldürmemesi ve nitekim bütünlüklü insana ulaşılmasıdır. Bu ikisi içtepi arasında sağlanmak istenen uyum ise ancak üçüncü bir içtepi aracılığıyla sağlanabilir. Bu da, oyun içtepidir. Söz konusu oyun içtepi, sanatta kendini göstermektedir. Zira, duyumsal içtepinin nesnesinin yaşam, formel içtepinin nesnesinin form olduğu yerde, oyunun nesnesi veya amacı ise canlı formdur.

Schiller’e göre, duyumsal içtepiyle formel içtepi, yalnızca sanat oyununda bir araya gelir. Burada insan güzeli temaşa ederken, ruh ise bir yandan ahlak yasası diğer yandan da fiziki zorunluluk arasında mutlu bir ortam meydana getirebilir. O, modern özneliğin tanımlayıcı özelliği olan çatışma ve yabancılaşmanın sanat veya oyun aracılığı ile gerçekleşecek yaratıcı çözümü için umut beslemiştir. Oyun ve sanat arasında kurduğu bu bağ ile güzele giden yolun biricik amacının aslında özgürlüğe ulaşmak olduğunu dile getirmiştir. Özgürlüğe ulaşmak için insanı içinde bulunduğu bu zorlu hallerden kurtarmak gerekmektedir. İnsan gönüllü olarak içinde yer aldığı oyun durumunun ve dolayısıyla bunu gerçekleştirebileceği sanat durumunun içinde bulunmalıdır. Özgür

insan tam insandır. İnsan, güzele ulaşmak ve kendini tamamlamak için tıpkı oyun durumunda olduğu gibi özgür olmalı ve kendini gerçekleştirmelidir.

Kaynaklar

- Albayrak, M. (2012). *Estetik' in Serüveni-Sanat Felsefesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Arslan, A. (1999). *Felsefeye Giriş*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Aytaç, G. (2008). *Schiller*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Cevizci, A. (1999). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Kula, O. B. (2012). *Kant, Schiller, Heidegger- Estetik ve Edebiyat*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nietzsche, F. (1956). *Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe*. (Çev. N. Hızır). Ankara: İş Bankası Kültür Cep Kitapları.
- Schiller, J. F. (1965). *İnsanın Estetik Eğitimi Üzerine Bir Dizi Mektup*. (Çev. M. Özgü) İstanbul: Milli Eğitim Basım evi.
- Soğancı, İ. Ö. (2014). *Sanat Felsefesi ve Estetik (Yayınlanmamış ders Notları)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Soykan, Ö. N. (1991). "Sanatın Kaynağı Sorunu Oyun ve Dans". *Felsefe Dünyası Dergisi*, 2, 39-54.
- Soykan, Ö. N. (2015). *Estetik ve Sanat Felsefesi*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Tunalı, İ. (1983). *Estetik Beğeni*. İstanbul: Say Kitap Pazarlama.
- Ulaş, S. E. (2002). *Felsefe Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.